

Den danska psalmboksrevisionen

Det går en psalmhistorisk gräns vid Kongeån. Norr därom, i Kongeriget som man förr sade, brukas Salmebog for Kirke og Hjem, stadfäst 1899, söder om gränsen, i de landsdelar som förr hörde till Hertugdömenene, är det sen samma år Evangelisk luthersk Salmebog for de dansk-talende Menigheder i Slesvig som varit i bruk, till dess den år 1926 förnyades och blev till Den sønderjydske Salmebog. Denna har ett rikare arv från pietismen, Brorson är ju Sønderjyllands stora gåva till Danmark, och har dessutom ofta bevarat både äldre och nyare psalm i mera ursprunglig form.

Härtill skall vidare läggas det faktum att de många olika psalmbokstillsäggen, vilka tillsammans bilda ett helt litet bibliotek, är något utmärkande för danskt kyrkoliv, dess rörlighet och frihet. Det är valgmenigheter, olika grupper, både bland grundtvigianer och andra, som genom tilläggslinjen sökt för en större eller mindre krets praktiskt lösa sin psalmboksfråga.

Att dessa här påpekade förhållanden kunna ha sina olägenheter, såsom vid radiogudstjänster, vid flyttning från en landsdel till en annan, är givet.

Liksom i vårt eget land har även i Danmark nyare arbetsformer inom kyrkan gjort behovet av en psalmboksrevision känt, även om förhållandena i vårt södra grannland icke äro helt analoga. Men för att ta endast ett enda exempel: den danska psalmboken, norr och söder om gränsen, är fattig på psalmer som sjunga in socialt ansvar i stil med den wallinska Allt mänskosläktet av ett blod, m. fl. Det är betecknande att när i fjol De samvirkende Menighedsplejer i Köpenhamn firade sitt femtioårsjubileum och dess generalsekreterare predikade vid festgudstjänsten i domkyrkan, erkände han efteråt, att han haft svårt för att finna en lämplig psalm att sjungas efter predikan.

Ett djärvt steg togs vid sammanträde i Tönder den 31 maj 1933 med Sammenslutningen af Menighedsraad og Menighedsraadsmedlemmer i de sønderjydske Landsdele: man beslöt tillsätta en kommitté som skulle framlägga ett förslag till en gemensam psalmbok för hela riket. Ordförande blev den i dessa ting sakkunnige pastor Anders Malling och en vederhäftig och stimulerande ledamot blev kyrkohistorikern och ekuemenen Vald. Ammundsen, biskop i Haderslev efter stiftets införlivande med det gamla moderlandet. Om honom skriver Kaj Munk på sitt raljanta sätt, att han ägde det för danska biskopar icke alltför ofta före-

kommande rekvisitum: huvud! Efter Ammundsens alltför tidiga bortgång inträdde hans efterträdare, biskop Noack, i kommittén. Efter nio års arbete, vilket delvis faller under ockupationens hårda tid, kunde man framlägga Det sönderjydske Forslag til den danske Salmebog. Et Forarbejde. Haderslev 1942. Samtidigt utgav Malling sin innehållsrika broschyr Beretning om det sönderjydske salmebogsudvalgs arbejde 1933—42.

Förslaget förråder omedelbart genom sin omfattning att det har kommit till i ett land som har en överflödande rik psalmskatt. Fördelat på tre stora huvudavdelningar, efter de tre trosartiklarna, rymmer förslaget i allt 997 nummer, varav nr. 980—996 utgöras av Kingos passionspsalmer, och slutnumret Grundtvigs grandiosa skildring (efter angelsaxaren Kadmon) av Kristi nedstigande till dödsriket (I Kvæld blev der banket på Helvedes Port).

Det är ett i vidaste mening folkkyrkligt ideal för en psalmbok som föresvävat kommittén. Den nationella hållningen är vidare starkt framträdande, likaså en nordisk tendens — betecknande för stämningarna härnere vid Nordens sydgräns.

Den generositet kommittén lagt i dagen visar sig främst i det väldiga omfånget Grundtvig fått i förslaget. "Det er nær ved at det grundtvigske Præg nu er den rette danske Salmetone", skriver Malling. Men också barthianismen — Tidehvervsrörelsen — får stämma och talande tunga, genom stiftsprosten Aastrup, som tacksamt bör ihågkommas av oss också för sina översättningar av svensk psalm. Nyare kyrklig diktning är även representerad, genom lyrikern, prästen Harald Vilstrup. Och Ingemann, bekämpad av bartianerna, har fått behålla sin plats. Visserligen lär en dansk präst ha påstått att hans psalmer är "noget Skidt", men, framhåller biskop Noack, de behöva icke falla under denna dom, därför att det finns icke-kristna som älska dem. "Jag kan icke inse att jag skulle låta bli att sjunga Den store Mester kommer, därför att statsminister Stauning höll av den, även om jag icke tänkt och känt på samma sätt inför denna psalm". Oehlenschlägers omstridda Lär mig, du skog, att vissen glad har bibehållits, även om kommittén här icke varit enhällig, likaså Richardts Altid frejdig, naar du gaar, vilken under ockupationen fick en förut oanad betydelse. Olfert Ricard är med genom sin ungdomssång Ungdomens Frelser.

Den fosterländska tonen tar sig uttryck bl. a. i Grundtvigs kända Fäderneland! Ved den bölgende Strand. Och orienteringen åt Norden — det är Noacks uppslag, följt enhälligt av kommittén — bekräftas av det unikum i våra psalmboksförslag att överskrifter sådana som Finland, Island, Norge, Sverige möta oss under rubriken Konge og Fædreland, och under dessa rubriker Runebergs Bevara, Gud, vårt fosterland, Math. Jochumssons hymn (numera också intagen i den förnyade isländska

psalmboken som dess portalspsalm) O gud vors lands, vidare Elias Blix' Gud signe vårt dyre fädreland och sist J. A. Eklunds Fädernas kyrka — samtliga alltså på originalspråken.

Det skall slutligen från svensk sida med glädje framhållas, att Wallins Var hälsad, sköna morgonstund upptagits, i Aage Dahls tolkning, Beskows Ditt verk är stort men jag är svag och hans Ack saliga dag som i hoppet vi bida, med samtliga originalets fyra verser, samt Lina Sandells klassiska barnasång Tryggare kan ingen vara (Ingen er saa tryg for Fare).

Kritiken har slagit ner både på den avsaknad av ett stringent psalmbegrepp som präglar förslaget och på den okritiska hållning man lagt i dagen inför Grundtvig, som ju, hur inspirerad han än kan vara, också kan förfalla till päredansk trivialitet. Man har också påtalat kommitténs svaghet för psalmdiktare av andra rang. Emellertid får man härvid icke bortse från att förslaget tydligen utger sig för att vara allenast ett förarbete, ett diskussionsinlägg, och som sådant torde det ha fört fram mycket värdefullt material, alldeles som J. A. Eklund hos oss på sin tid.

Innan den sönderjydska kommittén var färdig med sitt arbete, hade psalmboksfrågan tagits upp från tvenne andra håll.

I juli 1937 beslöto fem präster i trakten av Viborg att bilda en privat psalmbokskommitté, och hösten 1941 beslöt det grundtvigska Kirkeligt Samfund av år 1898 att tillsätta en kommitté för att utforma ett förslag till gemensam psalmbok, vilken skulle kunna fylla det grundtvigska kyrkofolkets krav på en ny psalmbok.

Detta senare förslag utkom av trycket i Odense 1944. Dess titel är: Dansk Salmebog. Forslag til en ny autoriseret salmebog for kongeriget Danmark. Samlet og redigeret af Det grundtvigske salmebogsudvalg. Bland kommitténs ledamöter må nämnas valgmenighedsprästen Uffe Hansen, vars vägledande studier i Grundtvigs psalm blivit omnämnda i denna tidskrift, och som varit den som framlagt materialet till övervägande. Bland ledamöterna märkes också en kvinna, föreståndarinnan Jørgine Abildgaard från Snoghøj gymnastikskola.

Förslaget upptar 805 egentliga psalmer och ett fyrtiotal sänger som avslutande del. Stoffet är fördelat, efter gudstjänstpsalmer och psalmer om sakramenten, omkring de tre trosartiklarna och avslutas med en avdelning om tidens och mänskolivets skiften. Här möter ett stramare psalmbegrepp än i det sönderjydska förslaget och mindre hänsyn till nydiktningen. De talrika bibelhänvisningarna vid speciellt Grundtvigs psalmer underlätta för den mindre bibelkunnige förståelsen av dessa psalmer. Någon gång har dock även denna kommitté hesiterat inför den store Gamles bildspråk. Så i den av Grundtvig från grekiskan bearbetade nattvardspsalmen Kom, lad os tömme et Bæger paa ny / ej af det Væld, som udsprang under Staven. Det har ändrats till Kom, lad os drikke af Vældet

på ny. Man har lagt ner ett omsorgsfullt arbete på att få grundtvig-psalmerna, vilka ofta föreligga i olika versioner, återförda till den bästa texten, både i religiöst och poetiskt hänseende. De från Grundtvig hämtade numren utgöra med original och bearbetningar något över fyrahundra! Men så har man också, i gruppen Sange, sökt göra en församlingssång av prologen till en så personligt hållen bekännelse som hans Paaskelilien, Siig mig, Blomst! hvad vilst Du her / Bonde-Blomst fra Landsby-Have. Det har ändrats till Paaskeblomst! hvad vill du her, m. fl. ändringar, och här har man säkerligen drivit en god sak för långt. Till övrig nordisk psalmdiktning har man icke sökt sig.

Först efter närmare tio år var kommittén från Viborg färdig med sitt förslag: Forslag til Salmebog, udarbejdet af Midtjydsk Salmekonvent, Odense 1947. Men så hade också arbetet under ett och ett halvt år måst ligga nere på grund av det intresse som gestapo visade för kommitténs medlemmar.

I förordet säges klart ifrån att man velat låta förslaget ge uttryck åt den allmänliga kristna tron, sådan denna kommer till uttryck i kyrkans bekännelse, så att, som Luther säger, Guds ord också genom sången kan förbliva bland folket. Man har sett psalmen som en förkunnelse av Guds gärning, hans krav och hans gåva, liksom ock såsom ett svar på denna förkunnelse, i bön, bekännelse och lovsång. En dogmatisk värdering av stoffet är nödvändig, eftersom psalmerna skola vara uttryck för kristen tro, icke för allmän religiositet. Brorson, Inre Missionsens specielle sångare, granskas med hänsyn till det ofta starkt erotiserande bildspråket, och det framhålles att brudbilden, tillämpad på den enskildes förhållande till Kristus, och således icke på kyrkan, är obiblisk. Därför har i somliga fall Brorson upptagits i bearbetning av Aastrup. Därmed är förankringen i den lutherska ortodoxien säkrad. Man vill, vad reformatorn själv angår, gottgöra vad som tidigare brustit i hänsyn till hans produktion. Det är således ett "tillbaka till Luther" som här möter. Ävenså har man eftersträvat att fylla ut de luckor som finnas beträffande sådana dogmatiska loci som Kristi nedstigande till dödsriket och Kristi himmelfärd. Men man vill också kraftigare understryka kravet på kärlek till nästan och ta hänsyn till behovet av missionspsalmer — också missionen är ju ett uttryck för kärleken till nästan. Men icke med mindervärdigt gods har kommittén velat utfylla eventuella luckor — hellre vill man erkänna sin fattigdom här och glädjas över rikedomerna på andra områden. Richardt, Oehlenschläger håller ej måttet, ej heller alltid Ingemann. Wallins 55 kommer med i tolkning av Aastrup, poetiskt vacker, men med endast tre verser, och med den för Wallin speciella tonen omstämd.¹ Sundells bland jordbrukande folk uppskattade Du gav

¹ Aastrup har i brev till artikelns författare sagt sin mening om sv. ps. 55: för mycket julotta, för litet av "Ordet blev kött"!

mig, o Herre, en teg av din jord (501) möter likaledes i Aastrups översättning, Beskows "Stockholmerlied" Ack, saliga dag, desslikes. Eljest anser kommittén sig ha funnit endast bra litet att hämta ur nyare psalmdiktning, om man undantar Grundtvig, som är synnerligen rikhaltigt representerad även i detta förslag.

Förslaget har stannat vid 726 nummer, vartill kommer Sange, 727—737 och slutligen en del läsepsalmer, bland dem Kingos passionspsalmer jämte Grundtvigs om Kristi nedstigande till dödsriket och hans dikt om de levandes land (O dejlige Land). Uppställningen är ungefär densamma som i det grundtvigska förslaget.

Genom kunglig resolution den 29 maj 1946 nedsattes en kommitté, et udvalg, som skulle på grundlag av de här nämnda förslagen nå fram till en ny, för hela landet gemensam psalmbok. De elva ledamöterna räknade också några representanter för de förut nämnda kommittéerna.

Deras förslag bär den betecknande titeln Den danske Salmebog. Det utkom år 1951 på Haases förlag i Köpenhamn och kallas populärt Prøve-salmbogen. Psalmboksfrågan har nått sitt sista, sitt avgörande skede. Kyrkominister Hermannsen skrev, det var innan han tillträtt sitt ämbete, och uppmanade den dåvarande kyrkoministern att snarast möjligt auktorisera förslaget. Sedan han själv övertagit posten som kyrkominister har han hållit ett par sammanträden med kommittén och vidtagit en del ändringar. Man väntar att förslaget när som helst kan bli auktoriserat såsom den danska kyrkans psalmbok.

Förslaget med sina 806 nummer är uppställt så att efter en avdelning lovpsalmer följer det övriga stoffet, fördelat efter de tre trosartiklarna, varefter avslutas med en avdelning Jordelivet, psalmer om tidens och årets gång, vigselpsalmer, bordsböner och sist psalmer om fosterlandet. Här som i de andra förslagen är det Grundtvig som dominerar, vilket har utlöst kritik, enär man (så Vilstrup) menar att en del mindre goda psalmer har fått komma med.

Från svensk synpunkt är det en glädje att konstatera att namn som Söderblom, Beskow, Lönegren (diakonipsalmen Din kärlek Jesu gräns ej vet), Sundell och den som psalmist mindre kände göteborgsprästen Peter Lundén (död 1906) — hans israelsmissionspsalm — möta oss i detta förslag. Emeritusprästen Knud Koch hade arbetat för att en del svenska nutidpsalmer, av Liedgren, Frostenson m. fl., skulle få ett rum inom den danska psalmbokens pärmar, likaså att någon av Wallins stora sociala psalmer skulle överflyttas, särskilt tänkte han på nr. 402. Det har ej skett. Vi måste konstatera att i förhållande till vår danska systerkyrka ha vi på psalmdiktningens område varit mera mottagande än givande.

Den kritik som ju icke kan tänkas utebli i en så livsviktig fråga, där så många olika hänsyn göra sig påmint, har samlat sig i Kredsen af

salmebogsintresserade, med stiftsprosten Hee-Andersen som ledare. Från estetiska och även rent religiösa synpunkter har också en viss kritik satt in (främst Vilstrup i Gads danske Magasin). Psalmhistorikern teol. d:r L. J. Koch har påtalat bl. a. att många psalmer ha blivit för långa, åtskilliga andliga sånger borde varit med, och att en viss gammaldags språkdräkt i somliga psalmer — bl. a. alltför många som nämner satan! — skulle lägga hinder i vägen för förståelsen bland vår tids människor.

Men mycket positivt har också kommit till uttryck. Man har praktiskt nog bildat ett särskilt psalmbokssällskap som skall se till att den nya andaktsboken kommer ut i billiga utgåvor, en tanke som ju på sin tid föresvävade vår J. O. Wallin. Bland de ledande i detta nya sällskap är även biskop Noack.

En psalmbokskommitté är ett slags gränsdragningskommission säges det i förordet till prövepsalmboken. (Ordet har väl, tänker jag, för ett danskt öra vissa bitoner som vi inte uppfatta. Betänk att i dansk press gång på gång diskuteras gränsproblem: det gäller Nordens sydgräns, Sönderjyllands slutgiltiga sydgräns!) En lätt uppgift har aldrig någon psalmbokskommitté haft — och kommer aldrig att få. Därtill äro önskemålen för många och ofta alltför motsatta.

Men en viss modifikation beträffande sånger och textändringar, några uteslutningar och några återtagningar av uteslutet stoff vill det synas som om prövepsalmboken gott skulle kunna bestå sitt prov. Spännande skall det emellertid bli att se, om den förut så älskade tilläggslinjen helt kommer att övergivas i vårt psalmrika södra grannland! Bland de nordiska psalmböckerna på den intresserades bokhylla kommer i varje fall den förnyade danska psalmboken att inta en rangplats. Och Kaj Munks dristiga nej till planerna på en ny psalmbok, i hans artikel i Jyllandsposten 1942 "En ny psalmbok? Nej", kommer väl ändå till syvende og sidst att mötas av ett ja!

Hilmer Wentz.

Liber ecclesie Enebyensis.

Några anmärkningar.

I sitt arbete Nattvardsberedelsen i reformationstidens svenska kyrkoliv¹ har Åke Andrén i förbigående behandlat den så kallade Liber ecclesie Enebyensis och med ledning av vattenmärket i det till handskriften använda papperet bestämt handskriftens tillkomst till tiden närmast efter

¹ Lund 1952.